
РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

УДК 296+323.12(=411.16) Мигович

Басаури Зюзіна А. М.

НАУКОВИЙ ДОРОБОК І. МИГОВИЧА З ПРОБЛЕМ ІУДАЇЗМУ ТА СІОНІЗМУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО АТЕЇЗМУ В УРСР

Статтю присвячено вивченню наукового доробку з проблем іудаїзму та сіонізму Івана Івановича Миговича, співробітника кафедри наукового атеїзму Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького у 1973-1978 рр. У статті подається коротка біографічна довідка І. Миговича, загальна характеристика та аналіз його праць про іудаїзм та сіонізм, а також виявляються закономірності викладу матеріалу та характерні особливості дослідження іудаїзму та сіонізму з позицій наукового атеїзму. Робиться висновок, що хоча І. Мигович не є оригінальним у критиці іудаїзму та сіонізму, він чітко дотримується марксистсько-ленінської методології досліджень, володіє усталеним термінологічним апаратом наукового атеїзму з елементами публіцистичності, все ж таки доробок І. Миговича вирізняється акцентом на педагогічну складову атеїстичного виховання серед віруючих іудеїв.

Ключові слова: іудаїзм, сіонізм, науковий атеїзм, хасидизм, атеїстичне виховання, ідея богообраності, Тора, марксизм-ленінізм, критика релігії, релігієзнавство.

В 2014 р. кафедра культурології НПУ ім. М. П. Драгоманова святкувала своє 50-річчя. Починаючи із дня заснування кафедра наукового атеїзму об'єднувала спеціалістів різних галузей науки про релігію, кожен з яких зробив свій внесок у розвиток наукового атеїзму в УРСР. Дослідженням іудаїзму на кафедрі займався Іван Іванович Мигович, який працював доцентом за сумісництвом у 1973-1978 рр. Саме його науковому доробку, в якому він розглядає питання пов'язані із іудаїзмом та сіонізмом, й присвячено цю статтю.

Радянське релігієзнавство лише починає досліджуватися в Україні. Хоча дана проблематика, на нашу думку, є надзвичайно важливою для осмислення сучасними релігієзнавцями, оскільки сутнісно та формально сучасне українське релігієзнавство базується на радянській науковій спадщині.

Розвиток досліджень іудаїзму в межах українського сходознавства 1920-1930-х рр. в загальних рисах було описано в монографії Е. Циганкової “Сходознавчі установи в Україні (радянський період)” [1]. Той самий період історії розглядається в збірці статей “Єврейські наукові установи в Україні у 20-30-і роки ХХ ст.” [2]. Окрему увагу історії іудаїки приділяють дослідники В. Левченко, В. Єлпатьєвська, О. Петріківська в Одесі [3; 4; 5], а

також О. Вітринська у Полтаві [6]. Але нам не вдалося знайти роботи присвячені дослідженням іудаїзму в період з 1940-1991 рр.

Історії кафедри наукового атеїзму КДПІ ім. О. М. Горького присвячено брошуру, в якій ім'я І. Миговича лише перераховується в числі сумісників кафедри [8]. Частково науковий доробок І. Миговича про іудаїзм та сіонізм нами вже був розглянутий у статті “Питання атеїзму” як джерело з історії радянського релігієзнавства” [9]. Але зрозуміло, що відсутність досліджень наукового доробку не тільки І. Миговича, але й інших радянських дослідників наукового атеїзму, й зумовлюють актуальність заявленої теми.

Метою статті є характеристика та аналіз наукового доробку І. Миговича з проблем іудаїзму та сіонізму в контексті розвитку наукового атеїзму в УРСР. Задля досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання. По-перше, навести коротку біографічну довідку про І. Миговича, щоб спробувати реконструювати соціальні зв'язки в тодішньому науковому середовищі. По-друге, дати загальну характеристику та зробити аналіз праць І. Миговича про іудаїзм та сіонізм. І, по-третє, виявити закономірності викладу матеріалу та характерні особливості дослідження іудаїзму та сіонізму з позицій наукового атеїзму, на прикладі праць І. Миговича.

І. Мигович народився 17 вересня 1942 р. на Закарпатті. У 19 років він став членом КПРС і до сьогодні залишається її активним членом, займає керівні посади. Все своє життя І. Мигович сповідує ідеали комуністичної ідеології, послідовно впроваджуючи її у життя в тих сферах, де він може це зробити. І. Мигович здобув вищу освіту в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова (м. Львів). У 1971 р. складає кандидатські іспити та стає пошукачем Інституту філософії АН УРСР. Того ж року він переїжджає до Києва, де працює в обкомі компартії до 1978 р. У 1973 р. у Вченій раді Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка І. Мигович захищає кандидатську дисертацію на тему “Критика ідеології сучасного хасидського іудаїзму”. З вересня 1973 р. по грудень 1978 р. він працює за сумісництвом викладачем на кафедрі наукового атеїзму КДПІ ім. О. М. Горького. Потім він переходить працювати до Інституту наукового атеїзму Академії суспільних наук при ЦК КПРС. У 1986 р. І. Мигович захищає докторську дисертацію в АСН в Москві на тему “Критика ідеології і політичної практики клерикального націоналізму”. Після розпаду СРСР І. Мигович певний час був безробітним, потім працював редактором журналу, а вже у 1993 р. відроджував Компартію України в Закарпатській області. Згодом він викладав на кафедрах філософії та політології Ужгородського національного університету, де у 1996 р. він створив і очолив кафедру соціальної роботи. З 1998 по 2006 рр. І. Мигович був народним депутатом III та IV скликання України від КПУ. З 2009 р. віє є дійсним членом Української академії політичних наук [7, с. 6-102].

Хоча І. Мигович є “автором понад 60 книг і брошур, близько 350 статей та інших наукових публікацій” [7, с. 6], нас цікавлять лише його роботи, присвячені іудаїзму та сіонізму. До них належать дисертаційна робота, 5 статей (2 у співавторстві з Т. Кичко), 2 книги, 1 брошура, 1 методична розробка для студентів та 1 словникова стаття.

У 1973 р. І. Мигович видає книгу “Хасидське благочестя і сіонізм” [10], власне яка і стала основою його дисертації. Оскільки всі роботи автора певним чином є частинами його дисертаційного дослідження, то ми вважаємо за доцільне зупинитися на ньому детальніше.

У вступі дисертації “Критика ідеології сучасного хасидизму” І. Мигович обґрунтовує актуальність дослідження цієї теми тим, що в СРСР необхідно подолати пережитки ненаукових релігійних уявлень, в тому числі й іудейських. Оскільки кожна релігія пристосовується до мінливих умов сучасності, то й хасидизм не є виключенням.

Перший розділ присвячено з'ясуванню соціально-економічних та ідейних передумов виникнення і поширення хасидизму. Майже всі причини будь-якої релігійної діяльності

євреїв описуються автором як корисливі, матеріальні: “Практично справами керували рабини. Від їх волі залежали доля рішень кагалу, хід виборів, розгляд питань у судах. Посада рабина перетворилась у найбільш прибутковий вид діяльності” [13, с. 22].

Використовуючи класовий підхід, І. Мигович стверджує, що пригнічений стан єврейства змушував його покладати надії на Бога [13, с. 26]. В цьому автор і вбачає причини появи хасидизму у XVIII ст. Загалом релігійна реформаторська діяльність Бешта оцінюється позитивно, але в будь-якому випадку, як явище релігійне, хасидизм описується автором негативно.

У ході історії хасидизм став угодний царській владі, що робить в очах І. Миговича цей рух ще небезпечнішим, бо коли було повалено царат, “рабини і цадики змушені були пристосовуватися до нових умов. Вони почали доводити, що “месія – це радянська влада, яка дала рівноправність всім євреям”, ісход іудеїв з Єгипту тлумачити як звільнення від ярма царизму, а Мойсея видавати за бунтаря проти фараона” [0, с. 41].

Розділ другий дисертації має назву “Містицизм хасидського віровчення і культу та їх філософсько-ідеалістична апологетика”. Містичними ідеями та уявленнями І. Мигович вважає “креаціонізм, фаталізм, есхатологію, ірраціоналізм, віру у богонатхненність “священних” книг, міфи про надприродність своєї релігії, струнку систему культу, покликаною сприяти утвердженню віри в надприродне та ін.” [13, с. 53]. На думку автора, в хасидизмі містичним значенням наділяється виконання релігійних обрядів, частину з яких хасидизм спростив, а окремі – навпаки розвинув [13, с. 66-67]. Автор продовжує стверджувати, що навіть релігійні обряди є призначеними для пригноблення людини, оскільки через їхній вплив на психіку посилювалося емоційне сприйняття віри, а естетичні потреби віруючого хасиди та цадики спрямовували “в русло містики і хворобливої екзальтації” [13, с. 71]. Своєю чергою “послідовне виконання хасидських настанов, – вважає І. Мигович, – призводить до послаблення нервової системи віруючих, до того, що релігія стає для них не просто життєвою звичкою, а швидше – гостогарячковим душевним станом” [13, с. 73]. Відтак, автором заперечується психологічна теорія походження релігії, адже тоді релігія стає притаманною людині, а це, з точки зору марксизму-ленінізму, не є можливим. Цікавим також видається певна “демонізація” релігійних обрядів, адже підкреслюється, що вони насправді є дуже шкідливими для пересічних людей, адже впливають на психіку людини так, що вона не в змозі їхній вплив. Отже, можна піти далі в розмірковуваннях і висновити, що краще взагалі утриматися від виконання будь-яких релігійних обрядів.

Третій розділ дисертації І. Миговича називається “Сіоністське спрямування соціально-етичних концепцій сучасного хасидського іудаїзму”, в якому автор наголошує, що іудаїзм загалом, і хасидизм зокрема, борються із марксистсько-ленінською ідеологією, тобто з “науковим світоглядом робітничого класу”. Він виділяє два елементи цієї боротьби. По-перше, хасидизм заперечує роль класової боротьби в розвитку суспільства зокрема та історичний матеріалізм загалом, і, по-друге, хасидизм помилково приписує іудейським пророкам та мудрецам ідеї соціалізму [13, с. 93-94]. Ці ідеї в Ізраїлі намагалися втілити в кібуцах¹ і І. Мигович визнає, що там є елементи колективізму, але результати праці кібуцників привласнюють сіоністські фонди та банки, які, знову ж таки, знаходяться в руках буржуазії, бо в кібуцах замінили “експлуатацію індивідуальної найманої праці робітника колективною експлуатацією” [13, с. 96].

Далі І. Мигович переходить до критики ідеї богообраності єврейського народу, яка є засадничою для ідеології сіонізму. Автор зауважує, що етнічно єдиного єврейського народу не існує, а єдине, що його єднає – це релігія [13, с. 105]. Такої самої думки і деякі сучасні

¹ “Кібуц – сільськогосподарська комуна в Ізраїлі, яка характеризується спільністю майна та рівністю в праці та споживанні” [15].

дослідники єврейської культури, наприклад С. Ловенштейн [15]. Але тезу про богообраність автор називає аморальною, оскільки вона призводить до нетерпимості між народами.

Однією зі спільних рис між сіонізмом та хасидизмом, на думку І. Миговича, є те, що вони “підігрують” месіанські сподівання євреїв, відволікаючи їх від реального матеріального життя з його проблемами [13, с. 113]. Такий підхід прямо суперечить принципам комуністичної моралі, оскільки комунізм прагне до людського щастя в земному житті, а хасидизм вчить пасивності, задоволеності тим, що маєш, та відплатою в потойбічному світі [13, с. 118].

Всю мораль хасидів І. Мигович називає “відносною”, оскільки вона базується на релігійній вірі, через яку можна виправдати будь-що, навіть, агресію щодо арабів. Навіть до праці хасиди ставляться погано, адже вважають її лише засобом підтримки земного існування, а не абсолютною цінністю [13, с. 125-127].

Розділ четвертий дисертації І. Миговича має назву “Реакційний характер пережитків хасидизму в СРСР і деякі питання вдосконалення атеїстичної роботи”. Починається він з твердженнями про те, що євреям СРСР надано всі умови для сповідування іудаїзму, що відхід від релігії відбувається добровільно, що радянські євреї жодним чином не підтримують сіонізм. На доказ зниження рівня релігійності серед іудеїв УРСР автор наводить результати соціологічних досліджень А. Едельмана, іншого українського радянського дослідника іудаїзму: “Як показує аналіз активу іудейських общин, до нього входять переважно пенсіонери, люди з низьким освітнім рівнем” [13, с. 140]. При цьому автор багато уваги приділяє появі нелегальних іудейських угруповань – міньянів². Іноді іудейські громади самі просили владу закрити синагоги, а потім збиралися в міньяни, мабуть, щоб не бути підконтрольними радянській владі. Так сталося в м. Херсоні, де у 1962 р. закрили синагогу за клопотанням її членів: “Та невдовзі виявилось, що той же синагогальний актив почав збирати громадян єврейської національності на приватних квартирах. Нині в місті діє 5 міньянів” [13, с. 143]. Але І. Мигович знову пов’язує відкриття міньянів із бажанням єврейських ватажків нажитися [13, с. 147], а “виникнення і активізація діяльності міньянів є свідченням не зміцнення, а слабкості іудаїзму” [13, с. 149].

Паломництво до святих місць іудаїзму в Україні І. Мигович також пов’язує із зароблянням грошей [13, с. 152]. Автор не оминає той факт, що більшість євреїв традиційно святкує єврейські свята: ““Йом-кіпур”, “Рош-гашоне” та інші іудейські свята збирають, наприклад, біля Київської синагоги кількатисячні натовпи” [13, с. 152]. Свята є особливо шкідливими для радянського громадянина, оскільки, наприклад, Песах, на думку авторам, “своїми молитвами орієнтує віруючих на виїзд до Ізраїлю” [13, с. 152]. Нам здається, що два наведені факти (створення нелегальних міньянів та масовість єврейських свят) заперечує твердження І. Миговича про те, що іудаїзм перебуває в кризі і про відхід радянських громадян від релігії.

І. Мигович наголошує на недостатній кількості досліджень іудаїзму в УРСР: “В 1967 році на Україні не було видано жодної книги на цю тему, в 1968 – випущена 1, в 1970 – 2 брошури (одного автора). За цей період вийшло, правда, 35 книг з критики сіонізму тиражем більше 700 тисяч примірників, однак в них побіжно висвітлюється зв’язок цього різновиду ідеології і політичної практики антикомунізму з іудаїзмом і майже зовсім не говориться про сіоністське спрямування сучасного хасидизму, використання його віровчення ідеологами єврейського буржуазного націоналізму” [13, с. 163]. Дійсно, книжок із критикою сіонізму видавалося більше, ніж книжок із критикою іудаїзму як релігії. А в підручниках з основ

² “Міньян – кворум з десяти дорослих чоловіків (старші 13 років) необхідний для публічного богослужіння та для певних релігійних церемоній” [15].

атеїзму навіть не було слова “хасидизм” [13, с. 169]. Питаннями іудаїзму на той час займалося всього 12 чоловік в м. Києві, а випускники філософського та історичного факультетів були недостатньо підготовлені, оскільки в навчальному процесі іудаїзму присвячено не більше двох лекцій. З 1961 по 1973 рр. було захищено лише дві дисертації з критики ідеології іудаїзму³ [13, с. 171-172]. Насправді, на сьогоднішній день в українському релігієзнавстві ситуація з дослідженням іудаїзму особливо не змінилася. Звичайно, можна зауважити, що в Україні з’явилася нова галузь дослідження – іудаїка, але, на нашу думку, дослідження в цій сфері є більш проблематичними, ніж перспективними⁴.

Отже, ми вважаємо, що дослідження хасидизму І. Миговича оригінальними назвати не можна, він лише скопіював інформацію з дореволюційних досліджень. Автор не приділив уваги діяльності хасидських династій, з яких власне і складається сучасний хасидизм. Але дійсно цікавою, на нашу думку, є інформація про функціонування єврейських громад радянської України, яка була взята з архіву Уповноваженого у справах релігії при Раді міністрів УРСР. Крім того, цікавим є обґрунтування необхідності вивчення іудаїзму з позицій наукового атеїзму, а також рекомендації щодо методів атеїстичного виховання представників єврейського народу, про які більш детально поговоримо далі.

Брошура “Атеїстична робота серед послідовників іудаїзму” була видана у 1973 р. надзвичайно малим накладом – лише 800 екз. В цій праці І. Мигович наголошує на необхідності атеїстичної роботи з євреями, вказуючи на недостатність заходів з виховання атеїзму, які проводить держава. Автор наводить тематику таких лекцій: сучасні напрями в іудаїзмі, критика Тори та Талмуду, віронетерпимість іудаїзму, шкідливість іудейських свят і обрядів, приниження жінки в іудаїзмі тощо. Натомість, на думку І. Миговича, лекції з сіонізму читати не варто [17, с. 5], оскільки цей політичний рух не є популярним серед радянського єврейства. Але І. Мигович йде далі і пропонує вводити критику іудаїзму не тільки в курс наукового атеїзму, але й в курси з історії, етики, медицини тощо. Навіть учителів шкіл потрібно вчити критиці іудаїзму, адже вони також повинні прищеплювати безрелігійність власним вихованцям. З віруючими потрібно працювати постійно, але не відриваючи їх від оточення безрелігійного колективу, адже окремих індивід повинен усвідомити свою роль “у творчій діяльності колективу” [17, с. 12], відтак пропаганда атеїзму, за І. Миговичем, повинна проводитися в спеціальних гуртках. Розуміючи, що релігійність виховується в родині, І. Мигович наголошує на важливості проведення роботи із цілими сім’ями, де є хоча б одна віруюча людина. Крім того, “кожен віруючий або схильний до релігії повинен перебувати в полі зору атеїстів і відчувати на собі їх постійний виховний вплив” [17, с. 13].

У 1979 р. І. Мигович видає книгу ““Благочестивий” іудаїзм і сіонізм”, яка структурно та змістовно повторює текст його дисертації, тому ми не вважаємо за доцільне детальніше на ній зупинятися.

У 1980 р. колективом кафедри наукового атеїзму КДП ім. О. М. Горького була підготовлена методична розробка “Реакційна суть сучасного іудаїзму і сіонізму”. Оскільки спеціалістом з іудаїзму на кафедрі був лише І. Мигович, то ми зробили припущення, що він був або відповідальним редактором, або консультантом цієї методичної розробки. По суті ця методична розробка є “квінтесенцією” доробку наукового атеїзму про іудаїзм, це той “мінімум” знань з іудаїзму, яким повинен був оволодіти студент радянського ВНЗ.

Методична розробка складається з п’яти тем: марксизм-ленінізм про реакційну сутність іудаїзму та сіонізму; історичні форми іудаїзму та його модернізація в сучасних умовах;

³ Т. К. Кичко “Сучасний іудаїзм і його реакційна роль” у 1961 р. та А. І. Едельман “Критика модернізації ідеології сучасного іудаїзму” у 1968 р.

⁴ Див. нашу публікацію в списку літератури 17.

іудаїзм як засіб ідеологічного обґрунтування сіонізму; сіонізм – ворог суспільного прогресу; критика клерикально-сіоністських фальсифікацій становища іудаїзму та населення єврейського походження в СРСР. Оскільки І. Мигович був співавтором лише першої теми, тому ми й зупинимося лише на ній.

Логіка викладу починається з ідей К. Маркса та Ф. Енгельса щодо єврейського питання. Наводяться цитати К. Маркса про те, що єдиним богом євреїв є гроші [18, с. 12]. У примітках вказується, що лихварство та дрібна торгівля “заохочувалась іудаїзмом” [18, с. 12], але це не відповідає дійсності, адже лихварство та дрібна торгівля, проти яких особливо агресивно виступали ідеологи марксизму, вбачаючи в них базис капіталізму, стали “єврейськими” професіями не через внутрішні причини, а через зовнішні обставини проживання євреїв у діаспорі, де ще середньовічні християнські правителі обмежували євреїв у правах, у тому числі й у праві на заняття певними професіями. К. Маркс був переконаний, що “як тільки суспільству вдасться скасувати емпіричну сутність єврейства [тобто тягу до наживи – *Б.З.А.М.*], торгашество та його передумови, єврей стане неможливим, бо його свідомість не матиме більше об’єкта...” [18, с. 13]. Оскільки, в Радянському союзі начебто вже й “скасували емпіричну сутність єврейства, торгашество та його передумови”, то й єврейство закономірно повинно було б зникнути, але на практиці ситуація виявилася протилежною, оскільки громадяни СРСР єврейського походження продовжували сповідувати іудаїзм. Розуміючи цей парадокс, І. Мигович, мабуть, тому й вбачав постійну необхідність в атеїстичному вихованні євреїв, а також у важливості критики іудаїзму з позицій наукового атеїзму.

В методичній розробці особливо наголошується, що ще в березні 1914 р. більшовики запропонували законопроект про скасування обмежень для євреїв, а після проголошення радянської влади першим законодавчим актом стала “Декларація прав народів Росії”, в якій євреям були надані абсолютно всі громадянські права. Цей факт завжди наводився в книгах про іудаїзм, оскільки підтверджував ідею про те, що в СРСР єврейську культуру та релігію не пригноблюють, євреї мають всі свободи та можливості до суспільного розвитку, а їхній відхід від іудаїзму пояснюється закономірним процесом еволюції та подолання релігійних пережитків.

Хоча І. Мигович не припиняв своєї наукової діяльності, пізніше захистив докторську дисертацію, продовжував видавати книжки, статті, брошури, підручники тощо, у 1980 р. вийшла його остання праця, присвячена іудаїзму та сіонізму (вищезгадана методична розробка). Фактично на цьому закінчується діяльність І. Миговича як дослідника іудаїзму та сіонізму з позицій наукового атеїзму.

Підсумовуючи все вищесказане, ми дійшли наступних **висновків**. На нашу думку, І. Мигович вважав боротьбу з релігією, в тому числі й з іудаїзмом, важливою справою свого життя. Мабуть з цієї установки і виходить в його працях специфічний акцент на педагогічній складовій атеїстичного виховання. Обов’язковими елементами дослідження проблем іудаїзму та сіонізму є критика ідей дореволюційних буржуазних дослідників іудаїзму (наприклад, Ш. Дубнова, П. Марека, Г. Греца та ін.); критика сучасних єврейських філософів, особливо М. Бубера; апріорі негативне ставлення до будь-яких історичних форм іудаїзму, що призводило до “притягнення за вуха” негативних інтерпретацій певних явищ (наприклад, ідея богообраності єврейського народу); чітка марксистсько-ленінська методологія досліджень, яка класовою боротьбою пояснювала будь-які соціальні феномени. Що ж до особливостей досліджень іудаїзму та сіонізму в УРСР на прикладі праць І. Миговича, то тут ми спостерігаємо відсутність достатньої кількості досліджень іудаїзму в СРСР загалом, чим викликаний той факт, що всі автори посилаються на одні й ті самі книжки (класичні праці М. Шахновича “Реакційна сутність іудаїзму” та “Занепад іудейської

релігії”); усталений термінологічний апарат, який сьогодні важко сприймається, часто в наукових працях зустрічається публіцистична мова, занадто вульгарна та іноді образлива; панування принципу негативних оціночних суджень, адже цим обґрунтовувалась актуальність критики іудаїзму та сіонізму. Насправді, після проведеного аналізу залишається ще безліч питань з приводу наступництва сучасного українського релігієзнавства ідей та способу розмірковування наукового атеїзму.

Л і т е р а т у р а :

1. Циганкова Е. Сходознавчі установи в Україні (радянський період) / Елла Циганкова. – К. : Критика, 2007. – 292 с.
2. Єврейські наукові установи в Україні у 20-30-ті роки ХХ століття. – К., 1997.
3. Левченко В. Становление иудаики в контексте трансформации исторической науки в Украине (1917-1930-е гг.) / В. Левченко // Материалы Шестнадцатой Ежегодной Международной Междисциплинарной конференции по иудаике. – М., 2009. – С. 475–482.
4. Левченко В. Становление иудаики в Одессе в 1920-30-е гг.: центры, персоналии, традиции / В. Левченко // “Мама городов израилевых...”: Сборник статей по итогам факультатива по иудаике и израилюведению Одесского национального университета имени И. И. Мечникова. – Одесса, 2011. – С. 79–86.
5. Єлпатьєвська В. С. Вивчення юдаїки та ізраїлезнавство в Одесі / В. С. Єлпатьєвська, О. С. Петріківська. // Вісник Одеського національного університету. – 2012. – № 1. – С. 39–56.
6. Витринская Е. Содержание печатных источников по антииудейской агитации и пропаганде в 1920-30-х гг. на Украине / Е. Витринская. // Тирош – труды по иудаике. – 2010. – № 10. – С. 165–172.
7. Іван Мигович – політик, науковець, педагог : біограф. та бібліограф. покажч. / [упоряд. Л.О. Ільченко ; вступ. ст. В. Дзьобак]. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2012. – 109 с.
8. Кафедра культурології Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. До 50-річчя з дня заснування кафедри культурології. – К., 2014. – 35 с.
9. Басаури Зюзіна А. М. “Питання атеїзму” як джерело з історії радянського релігієзнавства” / А. М. Басаури Зюзіна, О. С. Кисельов // Релігієзнавство в Київському університеті: інституційний та персональний виміри. До 55-ї річниці кафедри релігієзнавства. Матеріали науково-практичної конференції, 22 вересня 2014 р.: [матеріали доповідей та виступів] (редкол.: А.Є. Конверський та ін.). – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2014. – С. 124–131.
10. Мигович І. Хасидське благочестя і сіонізм / Іван Мигович. – К., 1973.
11. Кичко Т. К. Критика антропобії іудейського віровчення / Т. К. Кичко, І. І. Мигович // Питання атеїзму. – 1973. – № 9. – С. 120–126.
12. Кичко Т. Соціальний зміст апологетики іудаїзму / Т. Кичко, І. Мигович // Філософська думка. – 1973. – № 6. – С. 86–95.
13. Мигович І. І. Критика ідеології сучасного хасидизму : дис. канд. філос. наук / Мигович Іван Іванович – К., 1973.
14. Электронная еврейская энциклопедия [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://eleven.org.il/>.
15. Lowenstein S. M. The Jewish Cultural Tapestry: International Jewish Folk Traditions / Steven M. Lowenstein. – NY : Oxford University Press, 2000.
16. Басаури Зюзіна А. М. Академічне дослідження іудаїзму в незалежній Україні / А. М. Басаури Зюзіна // Філософська думка. – 2013. – № 3. – С. 65–82.
17. Мигович І. І. Атеїстична робота серед послідовників іудаїзму / Іван Іванович Мигович. – К., 1973. – 18 с.
18. Реакційна суть сучасного іудаїзму і сіонізму [Текст] : методична розробка для студентів / І. І. Мигович [та ін.] ; відп. за випуск М. В. Філоненко. – К. : КДП ім. О. М. Горького, 1980. – 102 с.

Басаури Зюзіна А. М. Труды И. Миговича, посвященные проблемам иудаизма и сионизма, в контексте развития научного атеизма в УССР.

Статья посвящена изучению научных статей по проблемам иудаизма и сионизма Ивана Ивановича Миговича, сотрудника кафедры научного атеизма Киевского государственного педагогического института им. А. М. Горького в 1973-1978 гг. В статье представлены краткая биографическая справка про И. Миговича, общая характеристика и анализ его трудов про иудаизм и сионизм, а также выявлены закономерности изложения материала и характерные особенности изучения иудаизма и сионизма с позиции научного атеизма. Сделано вывод, что хотя И. Мигович не оригинален в критике иудаизма и сионизма, он четко придерживается марксистско-ленинской методологии исследований, владеет фиксированным терминологическим аппаратом научного

атеизма с элементами публицистики, все-таки труды И. Миговича отличаются акцентом на педагогической составляющей атеистического воспитания верующих иудеев.

Ключевые слова: иудаизм, сионизм, научный атеизм, атеистическое воспитание, идея богоизбранности, Тора, марксизм-ленинизм, критика религии, религиоведение.

Basauri Ziuzina. Ivan Mygovych's Academic Works on Judaism and Zionism in the Context of the Progress of Scientific Atheism in Ukrainian Soviet Republic.

The article is devoted to the analysis of Ivan Mygovych's academic works on Judaism and Zionism. I. Mygovych worked at the department of scientific atheism in Kyiv State Pedagogical Institute in 1973-78. The article gives Mygovych's short biography, general characteristic and analysis of his works on Judaism and Zionism, as well as common features in the exposition of material and peculiarities of the study of Judaism and Zionism from the perspective of scientific atheism. The conclusion is made, that though I. Mygovych is not original in criticizing Judaism and Zionism, he accurately follows Marxist-Leninist methodology in his study, knows and uses fixed terminology of scientific atheism, using sometimes publicistic style. Mygovych's works stand out for the pedagogical component of atheistic education.

Keywords: Judaism, Zionism, scientific atheism, Hasidism, atheistic education, idea of Jews as God's chosen nation, Torah, Marxism-Leninism, criticism of religion, study of religion.

УДК 281.21

Богачевська І. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНОГО РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

У статті розглядаються методологічні аспекти і проблемне полемологічного дослідницького напрямку вітчизняного релігієзнавства – лінгвістичного, який активно розвивається на кафедрі культурології Інституту філософської освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова. Доводиться необхідність розвитку вітчизняної традиції порівняльного вивчення конфесійних та етнічних мов у ширшому культурологічному контексті.

Ключові слова: лінгвістичне релігієзнавство, проблемне поле, методологія, конфесійна мова, етнічна мова.

Розгляд філософських проблем як проблем лінгвістичних – явище не нове як світової, так і вітчизняної філософської та філологічної традиції. Недарма трансформація філософської парадигми, що мала місце у всьому світі в ХХ ст. увійшла в історію філософії як “лінгвістичний поворот”. Імена Вітгенштейна, Хайдеггера, Дерріди та інших великих філософів нашого століття нерозривно пов’язані з намаганням переосмислити низку ключових філософських проблем як проблеми мови, комунікації і розуміння. Не потрібно доводити правочинність таких підходів: вони довели як власне право на існування, так і ефективність у рамках філософських систем своїх авторів.

Проблемне поле лінгвістичного релігієзнавства охоплює велике коло питань, які можна звести до декількох груп:

- проблеми релігійної мови, куди входять питання можливості та способів вербалізації містичного досвіду; розгляд мови релігії в цілому й мов конкретних релігій (сакральні, профетичні, святоотцівські, богослужбові тощо); питання їх фонетичної та граматичної кодифікації; принципові питання можливості перекладу сакральних текстів іншими сакральними або профанними (світськими) мовами;

- проблеми сакральних текстів, до яких належать питання кодифікації корпусів сакральних текстів (створення канону); питання співвідношення Писань та Переказів, захист